

Ключевые слова: политический дискурс, адресат политического дискурса, коллективный/массовый адресат, манипулятивное воздействие, гипотеза.

Kuznyetsova Hanna. Addressee of Political Discourse: Coverage of Studies and Research Perspectives. The article deals with the review of contemporary state of the study of the political discourse addressee phenomenon. The overview of the existing points of view on discourse's content as a linguistic scientific notion is presented, with consideration to its debatable character in scientific thought; a debatable character of this discourse kind's components and basic qualities is underlined. The understanding of political discourse at the present-day stage of discourse studies' development is analyzed; a short overview of its research directions is suggested. Attention is given to the ambiguity of researchers' interpretation of the 'genre' notion as to political discourse, as well as of the set of genres as related to this discourse kind; this situation exists notwithstanding a considerable numbers of papers on separate genres of political discourse. The concept of mass/collective addressee is analyzed, as well as the coverage of its study as related to political discourse. The lack of special research on the addressee of political discourse, its specific features, parameters and qualities is emphasized; the assumption is expressed as to the causes of this situation. A short overview of non-linguistic spheres studying and practically applying the collective addressee's parameters is suggested, this collective addressee being understood as a mass customer of political information. With consideration to cognitive basis of political discourse communication, a hypothesis is expressed as to the possibility and advisability of studying the addressee of political discourse on the basis of the cognitive aspect of research, as related various political discourse genres; the necessity of exercising it on the interdisciplinary and multi-module basis is underlined, in case the related disciplines study other aspects of political discourse and its addressee. The article also suggests the directions for further research of the political discourse addressee.

Key words: political discourse, addressee of political discourse, collective/mass addressee, manipulative impact, hypothesis.

УДК 001.82:82

Ігор Ліхнякевич, Ігор Кульчицький

КВАНТИФІКАЦІЯ РОМАНУ Е. М. РЕМАРКА «НІЧ У ЛІСАБОНІ» ТА ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Стаття представляє проведений квантитативний аналіз роману Е. М. Ремарка «Ніч у Лісабоні» та його перекладу українською мовою, визначає специфіку відтворення ідіолекту автора в оригіналі та ступінь його збереження в українськомовному перекладі, а також результати дослідження особливостей перекладу твору через квантитативну параметризацію тексту оригіналу і тексту перекладу з використанням паралельного корпусу. Під ідіостилем розумітимемо систему змістовних і формальних лінгвістичних характеристик, властивих творам окремого автора, яка робить унікальним утілений у цих творах авторський спосіб мовного висловлювання. Ідіолект – це також своєрідна мова окремого індивіда. Ідіостиль мовної особистості майстрів слова охоплює: а) мову їх творів; б) ставлення до мови як до суспільного, історичного та культурного явища; в) використання мовної варіативності у певних комунікативних ситуаціях.

Не менш важливо також враховувати загальні процеси художньої мови, їх зв'язок із мовою доби. Мета цієї розвідки – дослідити лексику роману Е. М. Ремарка «Ніч у Лісабоні» та його перекладу українською мовою Аркадієм Плюто та Миколою Дятленком. Методика дослідження має комплексний характер, який полягає в застосуванні і загальнонаукових методів, і лінгвістичних та власне перекладознавчих методів. Основним є квантитативний аналіз, який забезпечує досягнення поставленої мети. Для проведення досліджень текст оригіналу та його перекладу було перетворено в електронну форму в текстовому форматі Unicode utf 8. Отримані тексти було технічно відредаговано. Наступним кроком у текст було внесено позначки, які вказують межі абзаців та речень, а також виокремлено пряму мову персонажів роману. Затим за допомогою програми AntConc було отримано частотні списки словоформ оригіналу та перекладу. Отримані словоформи було приведено до словникової норми. У результаті для оригіналу та перекладу було отримано загальну кількість слововживань (N), кількість словоформ (Nf), базову кількість слів (L) та кількість слів, що трапились у тексті лише один раз (H). На їх основі було визначено такі коефіцієнти: багатство словника (індекс різноманітності) – L/N ; індекс повторюваності – N/L ; індекс нарах legomena – (H/N) ; індекс винятковості у тексті – H/N та індекс концентрації – відношення кількості слів, які повторюються 10 разів і частіше до кількості слів у тексті. Квантифікація тексту твору дозволила виявити специфіку відтворення ідіолекту автора в оригіналі та ступінь його збереження в українськомовному перекладі з використанням паралельного корпусу.

Ключові слова: квантитативний аналіз, ідіолект, частотність, індексація, паралельний корпус.

Постановка наукової проблеми та її значення. Однією з основних проблем стилістики художнього тексту і надалі залишаються невирішені питання, пов'язані з індивідуальним мовленням письменника. Досі в мовознавстві немає одного точного визначення щодо індивідуального мовлення автора.

У сучасній лінгвостилістиці для позначення характерних рис індивідуального мовлення письменника одночасно використовують декілька термінів, а саме: «авторський стиль», «авторський ідіолект», «стиль автора», «ідіостиль», «ідіолект», «індивідуальний стиль», які не мають чіткої дефініції та критеріїв розмежування.

Так, аналіз філологічних робіт, присвячених проблемі стилю, засвідчує, що термін «стиль» належить до слів із широким семантичним діапазоном. При цьому Г.Поспелов наголошує, що «багатозначність цього поняття зумовлена історично: «термін «стиль» виник у римській літературі як метонімічне позначення особливостей «написання» – словесного складу творів того чи того автора» [15, с. 303].

Попри значну увагу лінгвістів до поняття стилю, відсутність його єдиної дефініції можна пояснити насамперед тим, що науковці по-різному підходять до його трактування: В. фон Гумбольдт, В. Виноградов, О. Пономарів та інші беруть за основу функціональний аспект мови; В. Григор'єв, Н. Єсипенко, М. Рудяков, Л. Ставицька аналізують художні твори письменника та визначають індивідуальні особливості його мови; В. Волощук, І. Гальперін, В. Одинцов, Т. Токарева досліджують стилістику тексту.

Мета статті – виявити характерні риси відтворення ідіолекту Еріха Марії Ремарка в романі «Ніч у Лісабоні» та в дослідженні особливостей українськомовного перекладу твору через квантифікацію тексту оригіналу і тексту перекладу на основі паралельного корпусу.

Досягнення цієї мети зумовило необхідність розв'язання таких дослідницьких завдань:

- квантитативне дослідження роману «Ніч у Лісабоні» та його перекладу українською мовою Аркадієм Плюто та Миколою Дятленком;
- квантифікація використаних частин мови в оригінальному тексті Еріха Марії Ремарка та в його українськомовному перекладі;
- індексація отриманих даних квантитативного аналізу роману та його перекладу;
- здійснення порівняльного аналізу отриманих результатів у квантитативному аспекті на основі паралельного корпусу.

Методи та методики дослідження. Виходячи з мети та завдань цієї розвідки, застосовано комплексну методику дослідження, де поряд із квантитативним аналізом використано загальнонаукові, лінгвістичні та перекладознавчі методи.

Сучасна лінгвостилістика й когнітивна лінгвістика дедалі ширше використовують поняття «ідіолект» й «ідіостиль» для дефініції характерних ознак індивідуального мовлення. Саме художній стиль відкриває можливості для визначення специфічних ознак авторського світосприйняття, через те поняття ідіолекту відіграє важливу роль в аналізі характерних рис художньої літератури. Художнє мовлення традиційно розглядають у лінгвістичному або літературознавчому аспекті. Найпродуктивнішим у стилетворенні вочевидь є синтаксичний рівень, тому лінгвістичний аналіз стилю як системи, на думку багатьох дослідників, найдоречніше проводити саме на цьому мовному рівні.

Ідіолект дослідники вважають загальнолінгвістичним терміном, що «давно укорінився в мовознавстві, його значення більш або менш стало» [6, с. 4]. Крім того, ідіолект порівняно з ідіостилем має більш чітке й однозначне тлумачення. Ідіостиль же вирізняється своїм полісемантизмом, що підтверджують такі його дефініції: складний багатогранний прояв особистості автора, сукупність концептуально значущих для митця принципів організації тексту [2], неподільна єдність ментальних і мовних структур художнього світу письменника [14], комунікативно-когнітивний простір мовної особистості письменника [2].

Вважають, що індивідуальний стиль (ідіолект) – це сукупність «мовно-виражальних засобів, які виконують естетичну функцію й вирізняють мову окремого письменника з-поміж

інших. Отже, ідіостиль – це система змістових і формальних лінгвістичних характеристик, властивих творам окремого автора, яка робить унікальним утілений у цих творах авторський спосіб мовного висловлення. Ідіолект – це також своєрідна мова окремого індивіда» [9, с. 112]. Поняття «індивідуальний стиль» насамперед застосовують до стилю автора. Саме талановитий письменник виробляє «свою індивідуальну мову», він має свої характерні вислови, звороти, свою будову фраз, перелік своїх улюблених слів. Ідіостиль мовної особистості майстрів слова охоплює:

- а) мову письменника;
- б) ставлення до мови як до суспільного, історичного та культурного явища;
- в) використання мовної варіативності в певних комунікативних ситуаціях.

Важливим є також, на нашу думку, врахування загальних процесів художньої мови, їх зв'язок із мовою доби.

Загалом сучасні мовознавці виходять або з протиставлення «мова – її індивідуальна модель / модифікація», і з урахуванням цього «ідіолект / ідіостиль» розглядають в аспекті співвідношень «система-структура» і «система-текст» [5, с. 42], або з протиставлення «мова-стиль», і в цьому аспекті ідіостиль реконструюють «за матеріалами» ідіолекту – сукупності мовних форм «індивідуального говоріння» [6].

Цілком справедливо мовознавці зосереджують увагу на тому, що «використання статистичних методів у стилістиці ґрунтується на тому, що будь-який цілісний текст є результатом добору й певної організації ряду одиниць загальнонародної мови, але однакових стилістично відпрацьованих текстів практично не існує (якщо це не бланки, копії, штампи)» [12, с. 19]. Кожен текст має свої особливі стильові (і стилістичні) характеристики і водночас належить до певного типу текстів, а отже, має ряд спільних і відмінних ознак. Саме статистичний метод надає можливість виявити типологічні й диференційні ознаки.

Отримані завдяки статистичному методу дані щодо переліку мовних одиниць та їх функціонування у творах якогось одного письменника і зіставляючи їх з кількісними показниками таких самих одиниць мови у творах іншого письменника, враховуючи при цьому сукупність екстралінгвальних чинників, маємо можливість отримати надійні параметри для висновків про індивідуальний мовний стиль кожного автора.

Статистичний метод часто застосовують у лінгвостилістичних студіях для:

- дослідження функціональних стилів сучасної літературної мови;
- аналізу індивідуальних стилів;
- визначення загальної кількості й частотності вживання конкретних одиниць мови.

Деякі дослідники називають його структурно-статистичним. Зокрема, на думку А. П. Коваль, саме цей метод дав змогу встановити іменний характер українського наукового стилю [11, с. 7]. І. К. Білодід наголошував на тому, що і структурний, і статистичний методи в дослідженнях різних текстів «можуть існувати і окремо (статистичний метод відомий раніше, ніж структурний), а можуть діяти й спільно, зливаючись як метод структурно-математично-статистичний» [1, с. 39].

Окремо вирізняють ще статистично-стилістичний, який «передбачає врахування кількості функцій, що їх може виражати певна мовна одиниця; також ураховують кількість однотипних морфологічних одиниць (наприклад, суфіксів), спроможних виконувати певну однотипну функцію» [8, с. 46–47].

Завдяки таким методам дослідження в українській мові встановлено, зокрема, статистичні параметри основних стилів [13] і їхніх внутрішніх диференційних різновидів, виявлено найпоширенішу лексику художнього («Частотний словник сучасної української художньої прози» (1981), «Частотний словник сучасної української поетичної мови» (1998)), наукового («Частотний словник наукової прози» (2001)) та публіцистичного стилів («Частотний словник українського публіцистичного стилю» (2004)).

Останнім часом активізувалися також видання словників-конкордансів із розташованим в алфавітному порядку переліком слів із мінімальним контекстом, що передбачають укладання

реєстрів лексем певного автора (напр., Тараса Шевченка, Юрія Федьковича, Лесі Українки) або окремого твору (як-от: роману «Перехресні стежки» Івана Франка – С. Бук, А. Ровенчак) та ін.

Отже, сучасний діапазон можливих методів лінгвостилістичного аналізу об'єднує, крім загальнолінгвістичних та загальнонаукових, ще й спеціальні методи дослідження. Саме таке поєднання забезпечує ефективність наукового пошуку й уможливлює його повноту.

У нашій спробі квантитативного аналізу роману «Ніч у Лісабоні» відомого німецького письменника ХХ ст. Е. М. Ремарка із застосуванням комп'ютерного опрацювання даних визначено статистичні параметри й підраховано найбільш частотні елементи тексту. Крім того, кількісний аналіз із застосуванням комп'ютерного опрацювання даних відкриває нові можливості для вивчення ідіолекту письменника в рамках комунікативної стилістики художнього тексту. Безпосереднім завданням дослідження було проведення лінгвостатистичних обчислень на основі оригінального тексту роману «Ніч у Лісабоні» Е. М. Ремарка та його перекладу Аркадієм Плюто та Миколою Дятленком українською мовою, що дає змогу охарактеризувати ідіолект письменника у квантитативному аспекті та визначити ступінь його збереження в перекладі.

Результати та дискусії. Підготовка до виконання дослідження полягала в нормалізації електронних оригінального та українськомовного текстів засобами комп'ютерних програм FineReader та Microsoft Word. Потім вичитано та відредаговано отримані тексти.

Для проведення подальших квантитативних досліджень було анотовано корпус тексту роману «Ніч у Лісабоні» Е. М. Ремарка. Ми скористалися принципами міжнародного стандарту TEI, які до того ж відповідають обов'язковій вимозі уніфікованості комп'ютерного тексту. Після надання документам належного вигляду в текстовому редакторі Microsoft Word та корпусного анотування ми створили списки словоформ, використаних у тексті оригіналу та його перекладі за допомогою програми AntConc. Ми скористалися такими можливостями програми, як отримання словникових одиниць та стійких словосполучень, які належать до предметної ділянки; вибірка слів, що входять в одну тематичну групу та пошук контекстів, у яких вживаються задані слова. У результаті опрацювання даних відсортовано вибрані мовні одиниці за такими критеріями: за алфавітом, частотність, закінчення слова.

Отриманий список перенесено в середовище MS Excel, де проведено лематизацію й підраховано загальну кількість лексичних одиниць в оригіналі та перекладі.

	Оригінал	Переклад
Загальна кількість слів N	73 043	67 251
Кількість різних словоформ N _f	9240	14717
Загальна словникова база L	6244	7512
hapaх legomena H	3285	3615

Далі було отримано список слів роману та частоту їхнього вжитку. Завдяки цьому з'явилася можливість підрахувати розподіл слововживань, словоформ та слів за частинами мови. У результаті ми одержали такі статистичні показники розподілу за частинами мови:

Частина мови	Оригінал		Переклад	
	Загальна кількість	Відсотки %	Загальна кількість	Відсотки %
Іменник	2950	47,25	2749	36,59
Дієслово	1432	22,93	2370	31,55
Прикметник	777	12,44	1165	15,51
Прислівник	472	7,56	620	8,25
Дієприкметник	260	4,16	157	2,09
Дієприслівник	89	1,43	187	2,49
Прийменник	95	1,52	52	0,69

Займенник	61	0,98	63	0,84
Числівник	50	0,80	52	0,69
Сполучник	29	0,46	45	0,60
Частка	13	0,21	38	0,51
Вигук	8	0,13	14	0,19
Артикль	8	0,13	—	—
Разом	6244	100,00	7512	100,00

В оригіналі найчастотнішими (21 487), як і очікувалося, виявилися службові частини мови (артикль, прийменник, сполучник, частка), хоч кількістю і різноманітністю цей клас слів не дуже вирізняється (всього 145 одиниць). Однак службові слова покривають мало не третину всього тексту оригіналу – 29,42 %, при цьому становлять лише 2,32 % словникової бази.

Щодо інших частин мови, то відносна кількість іменників у словнику майже втричі перевищує покриття тексту, це – 16,9 % у тексті й 47,25% (ледь не половина!) словникової бази та для дієслів, відповідно, – 22,77 % і 22,93 %. Вочевидь найбагатший шар лексики автора – це саме іменники та дієслова. Приблизно вдвічі меншу частку, ніж дієслова становлять прикметники, втричі менше – прислівників.

Стосовно перекладу, то тут простежуємо подібну ситуацію, а саме службові слова (прийменник, сполучник, частка,) також виявилися найчастотнішими (16 943) і становлять також доволі значну відносну кількість у тексті 23,19 % і 2,16 % словникової бази (всього 135 одиниць). Проте при у півтора рази більшій кількості використаних у перекладі іменників їх частка становить у тексті 21,23 %, у словниковій базі – 36,6 %. У дієслів, відповідно, 19,76 % і 31,55 %. Відзначимо надважливу роль дієслова та прикметника як елементів текстотворення в українському перекладі; їх відносна кількість у словниковій базі у півтора рази більша, ніж у німецькому оригіналі, що підтверджують кількісні дані результатів аналізу.

Теорія перекладацьких розбіжностей тісним чином, на нашу думку, пов'язана з проблемою декомпресії в перекладному тексті. Дослідники відзначають збільшення лексичного обсягу (кількості слів) в перекладному тексті одночасно зі збільшенням знакового обсягу (загального обсягу тексту). [10, с. 88].

У нашому випадку, враховуючи відсутність артикля в українській мові, відзначаємо незначний ступінь декомпресії перекладу – 2,2 %, а саме: загальний обсяг українського тексту містить на 1511 мовних одиниць більше, ніж текст оригіналу. Те ж саме простежуємо і у словниковій базі: в українському перекладі на 1276 мовних одиниць (16,9 %) більше, ніж у німецькомовному оригіналі (з урахуванням відсутності артикля в українській мові).

Доволі показовою нам видається індексація (за методикою С. Бук) на основі проведеного квантитативного аналізу корпусів оригінального тексту автора та його перекладу.

1. Багатство словника (індекс різноманітності) – $L/N = 0,08$.

2. Індекс повторюваності – $N/L = 11,7$. Інакше кажучи, кожне слово в середньому вжито у тексті оригіналу майже 12 разів.

3. Кількість *haph legomena* $H=3285$ (H/N) – 4,5 % тексту і (H/L) 52,61 % (більше половини!) словникової бази.

4. Індекс винятковості в тексті, тобто відношення H до обсягу тексту (H/N) становить 0,04.

5. Індекс винятковості у словниковій базі, тобто відношення H до обсягу словника (H/L) становить 0,53. Два останніх числа – це показники варіативності лексики.

6. Індекс концентрації (як протилежність до індексу винятковості) – у словнику $F_{10}=721$ слово, яке повторюється 10 разів і частіше. Відношення кількості таких слів до словникової бази (F_{10}/L) – це індекс концентрації – 11,54 %.

Відносно велика кількість високочастотної лексики в загальній словниковій базі (L) і відповідно високий індекс концентрації, а з іншого боку доволі незначна кількість *haph*

legomena, тобто низький індекс винятковості однозначно свідчать про невелике різноманіття лексики в романі Е. М. Ремарка.

На основі квантитативної обробки тексту перекладу маємо змогу провести також аналогічну індексацію українськомовного варіанту.

1. Багатство словника (індекс різноманітності) – $L/N = 0,11$.

2. Індекс повторюваності – $N/L = 8,95$. Інакше кажучи, кожне слово в середньому вжито в тексті перекладу майже 9 разів.

3. Кількість *hapaх* legomena $H=3615$ – $(H/N) 5,38\%$ тексту і $(H/L) 48,12\%$ (дещо менше половини!) словникової бази.

4. Індекс винятковості в тексті, тобто відношення H до обсягу тексту (H/N) становить $0,05$.

5. Індекс винятковості у словниковій базі, тобто відношення H до обсягу словника (H/L) становить $0,48$. Два останніх числа – це показники варіативності лексики.

6. Індекс концентрації (як протилежність до індексу винятковості) – у словнику $F_{10}=840$ слів, які повторюються 10 разів і частіше. Відношення кількості таких слів до словникової бази (F_{10}/L) – це індекс концентрації – $11,18\%$.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Досить велика кількість високочастотної лексики в загальній словниковій базі й високий індекс концентрації, проте відносно незначна кількість *hapaх* legomena, тобто невисокий індекс винятковості, однозначно свідчать про незначне різноманіття лексики в романі Е. М. Ремарка. У перекладі беззастережно зрозумілим є те, що більший обсяг загальної словникової бази спричиняє помітно нижчу, ніж в оригіналі повторюваність та відповідно нижчий індекс концентрації, що свідчить про більше, ніж в оригіналі, різноманіття лексики. Індекс повторюваності в українськомовному перекладі також помітно нижчий, ніж в оригіналі. Все зазначене вище свідчить про майстерно виконаний переклад, який за деякими квантитативними параметрами навіть перевищує авторський текст.

№	Індекс	Оригінал	Переклад
1	Різнманітності (багатство словника)	0,08	0,11
2	Повторюваності	11,7	8,95
3	<i>hapaх</i> legomena (одноразове вживання)	3285	3615
3а	що покриває тексту	4,5%	5,38%
3б	що покриває словникової бази	52,61%	48,12%
4	Винятковості тексту	0,04	0,05
5	Винятковості словникової бази	0,53	0,48
6	Концентрації	11,54%	11,18%

Застосована комплексна методика виявлення особливостей відтворення ідіолекту автора в українськомовному перекладі полягає в кількісному дослідженні особливостей оригіналу та перекладу через квантитативну параметризацію тексту оригіналу і тексту перекладу. Практичне значення такої розвідки полягає в тому, що виявлення варіативних/інваріантних ознак ідіолекту Е. М. Ремарка слугує основою для дослідження можливостей та способів/варіантів його збереження у перекладі.

Результати дослідження можуть бути використані для подальшого укладання повного корпусу творів Е. М. Ремарка, для створення лекційних курсів з історії зарубіжної літератури ХХ ст. та корпусної лінгвістики у вищих навчальних закладах, для визначення кола перекладацьких труднощів у перекладознавстві, які впливають на адекватне відтворення ідіолекту конкретного автора в українськомовних перекладах; для створення комплексного дослідження з проблем типології перекладів українською мовою.

References

1. Bilodid, Ivan. 1973. *Suchasna ukrainska mova. Stylistyka*. Kyiv: Naukova dumka.
2. Bolotnova, Nina. 2004. "Izuchenye idiosyllia v sovremennoi kommunikativnoi stilistike khudozhestvennogo teksta". Last modified in 2004. www.philol.msu.ru/~rlc2004/ru/participants/psearch.php?pid=24087.

3. Buk, Solomiia. 2013. "Kvantityatynna parametryzatsiia tekstiv Ivana Franka: proekt ta yoho realizatsiia". *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filolohichna* 58: 290–307.
4. Buk, Solomiia. 2012. "Kilkisne zistavleniia tekstiv (na materialii redaktsii 1884 ta 1907 rokiv povisti Ivana Franka «BOA CONSTRICTOR»)". *Ukrainske literaturoznavstvo* 76: 179–192.
5. Vynohradova, Elena, et al. 1995. *Ocherky ystoriui yazyka russkoi poesyii XX veka*. Moskva: Nasledie.
6. Hryhoriev, Volodymyr, et al. 1983. *Hrammatyka ydyostyliia*. Moskva: Nauka.
7. Danchevska, Iuliia, Kulchytskyi, Ihor, Likhniakievych, Ihor. 2013. "Deiaki aspekty stvorennia ta vykorystannia paralelnykh korpusiv". *Naukovyi visnyk VNU im. Lesi Ukrainky*. Seriiia: Filolohichni nauky 48–52.
8. Dudyk, Petro. 2005. *Metodolohiia, metody y metodyka stylistyky: Stylistyka ukrainskoi movy*. Kyiv: Akademiia.
9. Yermolenko, Svitlana. 1999. *Narysy z ukrainskoi slovesnosti (stylistyka ta kultura movy)*. Kyiv: Dovira.
10. Zymovets, Halyna, Borysovskaia, Iryna. 2013. "Osnovnyie prichini dekompressii perevodnoho teksta". Last modified in 2013. http://dspace.bsu.edu.ru/bitstream/123456789/8346/1/Zimovets_Osnovnye_13.pdf
11. Koval, Alla. 1987. *Praktychna stylistyka ukrainskoi movy*. Kyiv: Vyscha shkola.
12. Matsko, Lyubov, et al. 2003. *Metodolohiia i metody stylistyky. Stylistyka ukrainskoi movy: pidruchnyk*. Kyiv: Vyscha shkola.
13. Perebyinis, Valentyna. 1967. *Statystychni parametry styliv*. Kyiv: Naukova dumka.
14. Poliuha, Lev. 1977. *Slovo u poetychnomu teksti Ivana Franka*. Kyiv: Naukova dumka.
15. Pospelov, Hennadiy. 1978. *Teoriia lyteratury*. Moskva: Vyshaya shkola.

Кульчицкий Игорь, Лихнякевич Игорь. Квантификация романа Э. М. Ремарка «Ночь в Лиссабоне» и его перевода на украинский язык. Под идиостилем мы будем понимать систему содержательных и формальных лингвистических характеристик, присущих произведениям отдельного автора, которые делают уникальным воплощенный в этих произведениях авторский способ языкового выражения. Идиолект – это также своеобразный язык отдельного индивида. Идиостиль языковой личности мастеров слова включает: а) язык их произведений; б) отношение к языку как к общественному, историческому и культурному явлению; в) использование языковой вариативности в определенных коммуникативных ситуациях. Не менее важно также учитывать общие процессы художественного языка, их связь с языком эпохи. Целью этой работы является исследование лексики романа Э. М. Ремарка „Ночь в Лиссабоне“ и его перевода на украинский язык Аркадием Плюто и Николаем Дятленко. Методика исследования имеет комплексный характер, который заключается в применении как общенаучных методов, так и лингвистических и собственно переводческих методов. Основным является квантитативный анализ, который обеспечивает достижение поставленной цели. Для проведения исследований тексты оригинала и его перевода было преобразовано в электронную форму в текстовом формате Unicode utf 8. Полученные тексты были технически отредактированы. Затем в текст были внесены маркеры, указывающие границы абзацев и предложений, а также выделена прямая речь персонажей романа. Далее с помощью программы AntConc было получено частотные списки словоформ оригинала и перевода. Полученные словоформы были приведены к словарной норме. В результате для оригинала и перевода было получено общее количество словоупотреблений (N), количество словоформ (Nf), базовое количество слов (L) и количество слов, встретившихся в тексте только один раз (H). На их основе было определено следующие коэффициенты: богатство словаря (индекс разнообразия) – L / N ; индекс повторяемости – N / L ; индекс *hapax legomena* – H / N ; индекс исключительности в тексте – H / N и индекс концентрации – отношение количества слов, которые повторяются 10 раз и чаще к общему количеству слов в тексте – F_{10} / N . Исследование позволило выявить специфику воспроизведения идиолекта автора в оригинале и степень его сохранности в украиноязычном переводе путем квантитативной параметризации текста оригинала и текста перевода с использованием параллельного корпуса.

Ключевые слова: квантитативный анализ, идиолект, частотность, индексация, параллельный корпус.

Kulchytskyi Ihor, Likhnyakevych Ihor. Quantification of the Novel „The Night in Lisbon” by E. M. Remark and its Transfer into Ukrainian Language. The idiostyle implies the system of meaningful and formal linguistic features inherent in the writings of a particular author, which makes the author's way unique in terms of verbalization embodied in these works. Idiolect is also a peculiar language of an individual. The idiostyle of the linguistic personality of the language professionals includes: a) the language of their works; b) the attitude towards language as a social, historical and cultural phenomenon; c) the usage of linguistic variability in certain communicative situations. It is equally important to take into account the general processes of literary language, their connection with the language of the day. The purpose of this work is to investigate the vocabulary of the novel “The Night in Lisbon” by E. M. Remark and its translation into Ukrainian by Arkadiy Plyuto and Mykola Dyatlenko. The research methodology is of a complex nature, which is to apply both general scientific methods as well as linguistic and proper translation methods. The main thing is a quantitative analysis, which ensures achievement of the aim. To conduct the research, the source text and its translation have been converted into an electronic form in the textual format Unicode utf 8. The texts received were technically edited. To introduce the marks into the text was the next step in our research. They indicate the boundaries of paragraphs and sentences. Moreover, the direct language of the characters in the novel was considered. Subsequently, using the AntConc program, the frequency lists of original and translated word forms have been obtained. The resulting word forms were arranged according to the vocabulary

standards. As a result, for the original and translation, the total number of words (N), the number of word forms (Nf), the basic amount of words (L), and the number of words, which has occurred in the text only once (H) have been acquired. On their basis, the following coefficients have been calculated: the richness of the dictionary (index of diversity) – L / N ; repeatability index – N / L ; hapax legomena index – H / N ; the index of exclusivity in the text – H / N and the index of concentration – the ratio of the number of words that are repeated 10 times or more to the number of words in the text – F_{10} / N . The research allowed to reveal the peculiarity of reproduction of the author's idiolect in the source text and the degree of its preservation in the Ukrainian translation by quantitative parameterization of the source text and the target text using a parallel corpus.

Key words: quantitative analysis, idiolect, frequency, indexation, parallel corpus.

УДК. 81'25=111: 81'22 (792)

Ганна Лебедева

ВІДТВОРЕННЯ ЕВФЕМІСТИЧНИХ СУБСТИТУЦІЙ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ ТРАГЕДІЇ В. ШЕКСПІРА «ОТЕЛЛО» (В. ЩЕРБАНЕНКО, П. КУЛІША, І. СТЕШЕНКО)

У статті висвітлено особливості українських перекладів трагедії В. Шекспіра «Отелло» у виконанні В. Щербаненко, П. Куліша та І. Стешенко через призму семіотики. Будучи дисципліною, що вивчає природу та властивості знаків і кодів, семіотика розглядається ефективною знаряддя аналізу перекладів драматичних творів. Релевантність семіотики для драматичного перекладу зумовлена тим, що драма як жанр поєднує в собі щонайменше два коди – літературний та сценічний, відтак здатність семіотики виявляти значення наявних у драматичному тексті знаків і кодів у різних (подекуди неочікуваних) контекстах, дає поштовх для нових тлумачень, здавалося б, цілком конвенціональних мовних одиниць, а отже, і до появи нових модерних перекладів. Аналіз трагедії показав особливу спрямованість В. Шекспіра на вживання неоднозначних мовних одиниць, контрастні відтінки значень яких прагматично використовує драматург задля передачі особливого типу повідомлень реципієнтові. Мовні одиниці, яким автор надає особливого значення в текстовому просторі трагедії, у статті згадуються як «семіотично навантажені одиниці». Так, було визначено, що в текстовому просторі трагедії В. Шекспіра «Отелло» семіотично навантажені одиниці постають у вигляді евфемістичних субституцій або евфемізмів. Надано компаративний аналіз перекладів досліджуваних евфемістичних субституцій й розглянуто перекладацькі стратегії використані кожним із перекладачів (В. Щербаненко, П. Куліш, І. Стешенко) для відтворення семіотично навантажених одиниць засобами мови перекладу. Насамкінець, у статті зазначено, що задля відтворення евфемізмів перекладачі вдаються до таких перекладацьких стратегій, як компенсація, прийомів смислового розвитку оригінальних евфемізмів у перекладі, опущень евфемізмів, заміни евфемізму в оригіналі на аналогічну евфемістичну субституцію в мові перекладу.

Ключові слова: драматичний переклад, семіотика, евфемістична субституція, семіотично навантажена одиниця.

Постановка наукової проблеми та її значення. Драматичний переклад є складним і багатограним явищем з огляду на подвійну природу драматичного тексту, що поєднує в собі одразу два коди – театральний та літературний. Одним із перспективних напрямів досліджень, що здатен розкрити нові грані значень кодів у межах теорії і практики перекладу драми, є семіотика. Релевантність семіотики для перекладознавства пояснюють тим, що фокус уваги цієї дисципліни спрямований на дослідження природи значень, відтінки та контрастні поєднання яких слугують драматургам дієвим інструментом для досягнення бажаних смислових ефектів.

Попри моду на семіотику, базові поняття якої розробив Ф. де Соссюр, а згодом поглибив Ч. Пірс, представники московсько-тартуської семіотичної школи (Ю. Лотман, Б. Гаспаров, Ю. Левін, П. Тороп, І. Рєвзін), французької школи семіотики (Р. Барт, К. Леві-Строс, Р. Якобсон), італійські структуралісти, зокрема У. Еко, її потенціал ще недостатньо розвідано.

Аналіз останніх досліджень. Терміносистема цієї дисципліни не усталилася, через що, ймовірно, вкрай рідко семіотичні принципи лягають в основу методів аналізу у вітчизняному перекладознавстві, й робіт такого спрямування небагато. Та й більшість наявних присвячено здебільшого аналізу поезії та прози (Л. Бархударов [3], А. Васильченко [19], М. Лановик [10], Н. Зражевська [20], Г. Денісова [7], Л. Краснова [9]). Піонеркою в контексті практичного